בסייעתא דשמיא

הפרשה

פירושה ועומקה

❁ ❁ ❁

פרשת וישלח

❁ ❁ ❁

אברהם יצחק קרישבסקי

מפתח העניינים

פרשת וישלח..... א

ויגע בכף ירכו..... ב

לא יאמר עוד שמך יעקב כי אם ישראל..... ג

כי נגע בכף ירך יעקב..... ה

ויקרא לו אל אלוקי ישראל..... ח

הקב"ה מחוייב המציאות..... ט

דמותו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד..... יא

ויבן לו בית..... יב

ויחן את פני העיר..... יד

ותצא דינה..... טו

ויקרא את שמו ישראל..... יז

ויהיו בני יעקב שנים עשר..... יח

הרב אברהם יצחק קרישבסקי

אדמו"רי ויז'ניץ 12 , ביתר עילית

טל: 02-5713641, 054-8464896

מייל: a548464896@gmail.com

פרשת וישלח

וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו וכו', ובפשטות הדברים נראה שמטרת השליחות היתה בכדי להתפייס אתו שיסכים לברכות שקיבל, (וכפי שאכן כתוב בהמשך הפרשה ששרו של עשיו הודה לו על הברכות, וקרא לו בשם ישראל, ע"ש שקיבל הברכות בדרך שררה ולא במרמה, וכן אומר רש"י על הפסוק יהיה לך אשר לך, שכאן הודה לו על הברכות), ורבינו הבן מלך ביאר שהיות שיעקב קיבל הברכות בדרך מרמה, לכן היה צריך שעשיו יסכים עם קבלת הברכות, ובעומק הדבר נראה, כי הרי ענין הברכות היה שיעקב קבל הדרגות הנעלות של בחיר ה', וכפי שבארנו בפרשיות הקודמות שהברכות אינם רק ברכות של שפע וטובה, אלא שהגיע בזה לפסגת רוממות של להיות חלק מאתו ית', עד שנהיה חלק בלתי נפרד מכב', ומשום ששלימות הדבר נהיה בזה שכאן בעולם חיים עם המציאות הנעלה הזו, לכן כל זמן שיש איזה טענה מעשיו דהיינו מאוה"ע על הקביעות הזו עדיין חסר בשלימות הדבר, ולכן היה צריך שגם הוא יסכים לזה, וכמו שיצחק אמר לעשיו, והיה כאשר תריד כלומר שיהיה לך טענה כל שהיא על יעקב, ופרקת עולו מעל צווארך, לכן כל עוד שלא הגיע הזמן שאין מצב של תריד הברכות אינם בשלימותם.

כי כפי שהבאנו שעשיו נולד ביחד עם יעקב כתאומים, ואם לא היה עשיו מוריד ממנו העול והיה מתנהג כראוי, היו שניהם ראויים לדרגות, רק עשיו היה מקבל החלק של העשיה דהיינו העבודה והשליטה באופן דקדושה, ויעקב היה החלק של היושב אוהלים, דהיינו ההשגות בתורה ודביקות בעצם, ובקבלת הברכות קיבל יעקב גם את חלקו של עשיו, שיעקב קיבל גם החלקים הללו מעשיו, ולכן כל עת שעשיו לא השלים אם זה דהיינו שיש לו איזה תביעה ע"ז היה חסר בשלימות הדבר, ובעומק יש לומר, כמו שהתחלנו לעיל, שהיות ושלימות המטרה היא שיראה מציאות השי"ת כאן בעולם, לכן היה צריך הכרה לזה מכל העולם, ואם עדיין אינם מודים לזה, חסר בתכלית הנרצה, של להיות לו דירה בתחתונים.

על הפסוק ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר, אומר רש"י בשם חז"ל שהיה שרו של עשיו, ופירושו שבא להאבק עמו על הקביעות הזו, ונלחם אתו על שנטל הברכות במרמה, ובגמ' (חולין צ"א.) אמר ר' יהושע בן לוי, מלמד שהעלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד, ומבאר בבן מלך שרמזו שכל נצחונו של יעקב נבע מגודל דרגתו שדמותו חקוקה בכסא הכבוד, ומבאר בעומק הענין, שסוד יתרונו ועוצם מעלתו של יעקב הוא משום שלימות פנמיותו, אף שלפעמים אינו ניכר בחוץ, לעומת עשיו שאף שבחצוניותו הוא מראה רושם טוב, אך בפנמיותו הוא מציאות של רע, וכמו שהבאנו בפרשיות הקודמות מאמר חז"ל, שיעקב דומה לאיש קרח שאף אם נתלכלך במוץ, מנערו ונופל, ועשיו דומה לאיש קווץ דהיינו שעיר שהמוץ נכנס לתוכו, כלומר שהוא מציאות של לכלוך ורע, ולכן הנצחון היתה מצדו ית', שהוא רואה את הפנמיות.

וי"ל שזה הפירוש שהאבק עלה עד כסא הכבוד, כמו שביארנו שכסא משמעותו שרואים את היושב על הכסא מתוך הכסא, שכשרואים את הכסא רואים דרכו את היושב עליו, והכסא מרמז על הבריאה, כמו שכתוב השמים כסאי והארץ הדום רגלי, ועומק הענין שדמותו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד הוא, שיעקב הוא הכסא שבו רואים מציאותו ית', שראה בבריאה מציאותו ית', ויש להוסיף לפי מה שהבאנו בפרשת ויצא מאמר חז"ל בחולין (שם), שהמלאכים עלו וראו דמותו של יעקב למעלה, וכפי שרש"י מסביר שראו דמותו בדמות האדם שלמעלה, וכמו שכתוב ביחזקאל ודמות ארבעתם וכו', ושם כתוב שהיה בדמות אדם, וי"ל על פי מה שביארנו בפר' בראשית, שמטרת בריאת האדם היה שיראו בו אלקותו, כמו שכתוב ויפח באפיו נשמת חיים, שהבאנו מהרמב"ן שאומר הלשון מאן דנפח מדידיה נפח (כלשון הזוהר), דהיינו שהאדם הוא חלק אלוק ממעל, ולכן בזה נצח את שרו של עשיו, שהרי הוא בעצם האדם האמיתי שבו נתכוין הבורא בבריאתו, ולכן כאן הודה לו על הברכות, משום שכוונת מלחמתו עם יעקב היה שעדיין יש לו טענות על הקביעות שיעקב ראוי לדרגה הזו, שעדיין לא הגיע לשלימותו, אמנם מדריגת יעקב היא שהוא קדוש בפנמיותו, והוא האדם שחקוקה בכסא הכבוד, והוא עם כב' חד הם.

ויגע בכף ירכו

וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו, ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו, הנה המערכה של עשיו ויעקב לא נגמרה ולא הגיע לשלימותו, ובמשך כל הדורות יש מערכה בין עשיו לעם ישראל, אם כי לא יכולים לפגוע בעצם קדושתם, אבל כל זמן שלא הגיעו לשלימות הדבר עלולים להזיק ולפגוע בתמיכה החיצונית שמסייעת לקדושה, וזה מה שאמרו בזוהר שפגע בתמכין דאורייתא, וביאור הדבר נראה למה דווקא בתמכין דאורייתא, משום שלומדי התורה הם שמגיעים לדרגה של דביקות בהשי"ת בעצם, שעמלים בתורה ומשיגים בשכלם ומבינים תורת ה', והבנת התורה אי אפשר רק מי שהוא חלק מחלקו, עד שיכולים להבין בהבנתם ובשכלם חכמת אלקים, וכמו שאמרו חז"ל (זוהר פר' אחרי ע"ג) קוב"ה אורייתא וישראל חד הם, כי חכמת התורה אי אפשר להבין בשכל בני אדם, שהיא ארוכה מני ים, והאיך יכול בן אנוש להשכיל ולהבין חכמתו ית', אך משום שעם ישראל הם חלק אלק ממעל וחד הם אתו ודבקים בו ית', לכן יכולים הם להבין את תורתו, עד שהתורה נהיה תורתו דליה, שחכמתם הוא חכמת אלוקים, וכמו שכותב התניא באגרות הקודש, שהדביקות שמגיעים בלימוד התורה בעיון, היא הדביקות היותר גדולה, שאי אפשר להגיע לזה ואף לא על ידי שום מצוה, כי הוא דביקות חכמתינו בחכמתו, וכמו שכותב ר' צדוק שהחכמים חושבים מה שאומרים הם מעצמם, אבל באמת הוא שכינה מדברת מתוך גרונם, דהיינו מה שהם מבינים הוא חכמתו ית'.

והיות שהקב"ה הטביע בעולם, שכדי שיוכלו ללמוד ולעסוק כל היום והלילה בתורה, צריך מי שידאג לצרכיהם, ואת החלק הזה עושים התמכין דאורייתא, ואם היה עשיו מתנהג כראוי היה זה

תפקידו, כמו שהבאנו לעיל שהוא היה זה שיש לו הידים ואיש העשיה, ומשום שפקר הפסידו, ויעקב קבל גם החלק הזה, וזה היה חלקו של זבולון שתמך בישששכר, ומשום שעומק הענין של לימוד התורה, ועזיבת כל העיסוק בעניני העולם, בא מצד היותו בעצם מציאותו עצם ממציאותו ית', ולכן פגע בתמכין דאורייתא, כי כל המערכה של עשיו נגד יעקב הוא על היותו מציאות של קדושה, וזה מה שמפריע לו, אולם באמת לא הצליח לפגוע בעצם מציאותו, אלא רק בדבר המעמידו.

ואיתא בילקוט, ויאבק איש עמו, י"א מיכאל היה, אמר לו ומה אני שאני אחד מהשרים הראשונים כך עשית לי, ואתה מתירא מעשיו וכו', ויגע בכף ירך יעקב, דהיינו שהיה למיכאל טענות על יעקב למה מתירא מעשיו אחרי שהקב"ה הבטיח לו והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך וכו', אמר לו הקב"ה למיכאל יפה עשית שעשית לכהן שלי בעל מום, שהקב"ה אמר למיכאל האיך מלאך לבך לעשות הכהן שלי בעל מום, אמר לו רבונו של עולם והלא אני כוהנך, אמר לו אתה כוהני ברקיע והוא כוהני בארץ, מיד קרא מיכאל לרפאל, אמר לו בבקשה ממך עמוד עמי בצרה שאתה ממונה על הרפואות, ירד ורפאו.

והנראה לפרש מאמר הילקוט, כי מיכאל כמלאך אינו יכול להשיג שיש מושג של כהן בארץ, דהיינו שיש קירבה גדולה כזו של לחיות כאן בעלם דבוק אליו ית' בצורה גדולה ושלימה כזו ככהן, שהרי הכהן הוא נציגו של הקב"ה בעולם, דהיינו עומד ומשרת לפניו בהיותו חי כאן בעולם הזה, ולכן גם לא הבין למה היה צריך יעקב להלחם עם עשיו, שפירושו הוא שהיה צריך הסכמתו למעמדו, ולהיות כל הזמן במצב של האבקות ולירא ממנו, ולעשות פעולות לעלות הדרגות, אך הקב"ה אמר לו שכמו שאתה כהן ברקיע הוא כהן בארץ, כלומר שהוא בדרגה יותר גדולה, שהוא הביא את העולם לשלימות הנרצה של לעבדו ולהיות דבוק בו בעולם הזה, וחלק מההבאה של הבריאה למטרתו הוא העמידה האיתנה, והמלחמה התמידית עם מציאות של עשיו, שבעומק פירושו המדות והמשיכות הגשמיים, והויתור על עניני העולם, ולהתמסר תמיד אליו ית', וכן לעמול תמיד להבין עמקי וסודות ופנמיות התורתו (וי"ל שלכן פגע מיכאל בירכו שהוא התמכין, שסבר שאינו ראוי שיעסוק בחכמתו במצב הזה), ולכן לאחר שהשי"ת גלה לו שיעקב נמצא בדרגה הנשגבה הזו, אז הודה לו וקרא לרפאל לרפאותו.

לא יאמר עוד שמך יעקב כי אם ישראל

אחרי שהמלאך לא יכל לו, אמר לו **לא יאמר שמך יעקב כי אם ישראל,** הנה ההבדל בין השם יעקב ובין ישראל מסביר בבן מלך, כי יעקב נקרא ע"ש שאחז בעקב עשיו, שפירושו הוא שהוא רצה לצאת ראשונה ועשיו פרץ ראשון, לכן יעקב מציין את המלחמה על הבכורה, וכל עוד לא הודה לו על הברכות ועל הבכורה, הרי הוא במלחמה תמידית עם עשיו, והוא עוקב אחריו

לקחת את הבכורה, אולם בעת שהודה לו על הברכות קיבל את השם ישראל, דהיינו כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל, שפירושו שהוא בבחינת שר וחשוב, ונהיה כבר הגדול והנבחר בעצם, יוצא מזה שישראל הוא בעצם, שכבר הגיע למטרתו ולשלימותו, ויעקב מסמל את העבודה וההשתדלות להגיע לשלימות, ולכן מובא בכל מקום שהשם ישראל הוא השם הנכבד שמציין דרגתו הנעלית, וכן כותב בליקוטי תורה על הפסוק לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל בישראל, שבבחינת יעקב לא הביט און, דהיינו שאף שיש און אבל הקב"ה לא מביט ע"ז, שהאון הוא רק בחצניותם, כי בחינת יעקב הוא עדיין בעבודה ומלחמה תמידית עם השאיפות והמשיכות הגשמיים, ועבודתו הוא לכוף את עצמו ולבטל רצונו מפני רצון ה', והמצב הזה נקרא "אתכפיא", דהיינו שכופה ומבטל רצונו מפני רצונו ית', אבל בישראל לא ראה עמל, דהיינו שבחינת ישראל הוא במדריגה כזו שאין אפי' עמל, שהוא נמצא במחיצתו ודבוק בו ית' ונמצא אצלו, והרי הוא מציאות של קדושה, שאין אפי' עבודה לכוף את רצונו, והמצב הזה נקרא "אתהפכא", דהיינו שנתהפך כל ישותו לקדושה, ואינו דבר נפרד ממנו, ומוסיף ואומר כי בששת ימי המעשה הוא בבחינת יעקב, כלומר במצב של עבודה, שבימי השבוע עשה ה' ועסק בבריאת עולם שכביכול ייראה כדבר נפרד ממנו, ובשבת קודש שבת וינפש, דהיינו שכביכול חזר אל מציאותו וישב על כסא כבודו, (וכבר הארכנו בזה בפר' בראשית), לכן עם ישראל בימי השבוע שיש כביכול עולם שמוסתר מציאות ה', ויש כאילו רצונות ושאיפות אחרות, העבודה היא בבחינת עבדות ועמלות, אבל ביום השבת לא ראה עמל בישראל, והעבודה היא רק להתענג על ה', כי תענוג הוא בפנמיות האדם, והוא חלק בלתי נפרד ממנו, ואז מתגלה הדרגה בהאמיתית העליונה שאנו נמצאים אתו ית'.

והנה השפת אמת מביא מדרש על הכתוב, "בשש צרות יצילך ובשביעי לא יגע בך", שבששת ימי המעשה נמצאים בבחינת מלחמה בחינת עבודה לכוף רצונו להשי"ת, וצריך להנצל מהם, אבל בשבת לא יגע בך, שנמצאים בדבקות אמיתית שאין מלחמה, ולא צריך הצלה, וזה הפירוש לא יגע בך.

ואומר השפת אמת, שמה שהמלאך נגע בכף ירכו הוא כי הירך הוא הרגל שעליו נשען האדם, וברא כרעא דאבוהא, כלומר שעם ישראל מביא את ההכרה בהשי"ת לעולם, לכן נקראים כרעיים, וזה מצד בנין הגופות כלשונו, כלומר שבמציאות רואים עולם ומבינים שהקב"ה הוא נמצא בבריאה, וזה בחינת יעקב, וכמו שבארנו שיעקב הוא הבחינה של הריצה התמידית והעבודה להביא את כב' לעולם, אבל יש הבחינה של הקשר של האב לבן, בזה שהבן בא מכח האב, דהיינו שרואים בבן את מקורו שהוא מח האב, ששם הוא מקורו, ואומר שבששת ימי המעשה הוא הבחינה של כרעא דאבוהא, שיש כאילו בן שהוא כביכול דבר בפני עצמו, ודרכו רואים את האב, אבל בשבת מגיעים לדרגה שהכל הוא בעצם האב, והבן הוא תוצאה של המח, ואז אין צריך הצלה, כלומר בששת ימי המעשה שיש מערכה בין טוב לרע, אז והוא יצילוך, אבל בשבע דהיינו בשבת לא יגע בך רע, שהוא בבחינת ישראל שהוא פנמיותם של ישראל, שהם בעצם קשורים אליו, וכן כותב השפת אמת, על הפסוק ויבא יעקב שלם וכו' ויחן וכו', וז"ל: וגם

שלום הוא שבת כידוע, וביאור הענין, כי כל ירידת יעקב לחו"ל הי' ענין ימי המעשה, וע"י העבודה הרבה שהי' לו שם זכה אח"כ לבחינת השבת בשלימות, כמו כן הוא זך ונקי בלי נגיעת דבר רע בשבת, ועומק הדבר הוא כמו שבארנו שבששת ימי המעשה היא הזמן של עבודה, אבל בשבת מגיעים לשלימות הדבר, דהיינו להיות בעצם בקדושה, וכלשון השפת אמת, ושבת הוא יום מנוחה, שאין תערובת רע כלל, ולכן עד כאן היה יעקב מכין את עצמו ועלה לכיוון המטרה הנעלית לחיות עם כב' ית', ואחרי המאבק עם המלאך, וקבלת השם ישראל, הגיע למצב ולשלימות המטרה של להיות בעצם.

ור' צדוק מביא ג"כ המדרש הזה, ואומר בשש יצילך - נגד ששת ימי המעשה, שהם נגד בירור שש המידות, ולאחר שנשלם הבירור באים לבחינת קדושת השבת והוא התגלות מלכות שמים, וע"ז נאמר בשבע לא יגע בך רע, שאין צריכים להצלה, שנמצאים בהתגלות כב' ית', שכבר אין שליטה בבחינת ההיפך בשום שמץ כלשונו, היוצא מכל זה שהשם "ישראל" מציין את שלימות המדריגה שהגיע, שהוא הקשר בעצם עם קדושתו ית'.

על הפסוק ויחן את פני העיר איתא בחז"ל (בשאילתות) שערב שבת היה, ויעקב תקן אז עירובי תחומין (כדאיתא בפסיקתא בראשית פר' י"א), ור' צדוק מביא מדרש דאברהם אבינו שאין כתוב בו שמירת שבת, ירש עולם במידה, ויעקב שכתוב בו שמירת שבת ירש העולם שלא במידה, דהיינו שאצל אברהם היה הנתינה במידה, ככתוב וראה מן המקום אשר אתה שם צפנה ונגבה וכו', שנתן לו גבולות, ואצל יעקב כתיב ופרצת ימה וקדמה, ופרצת פירושו באופן בלתי גבולי, וזה פירוש מאמר החז"ל שאמרו, השומר שבת זוכה לנחלה בלי מצרים כיעקב, שנחלה במיצרים משמעותו דבר מוגבל, אבל בשבת נמצאים אצל הקב"ה ואיננו בבריאה שהוא גבולי, אלא למעלה מגבולות ומיצרים, משום שיעקב היתה מטתו שלימה, שהיה כבר הקדושה בקביעות לעולמי עד, שכבר פסקה הזוהמה, ואז הגיעו עם ישראל לשלימות המטרה, שנהיה קדושתם בעצמותם, ונהיו חלק בלתי נפרד ממנו ית', ולכן הוא בקביעות, שדבר שתלוי במעשים חיצוניים אי אפשר שיהיה קבוע לעולם, כי יכול לבוא מצב שלא יהיו ראויים לזה, אבל כשאינו תלוי בשום דבר והקדושה היא בעצם הרי זה בקביעות לעולם, וכמו שדרשו במדרש על הפסוק (ישעיה כ"ט כ"ב), כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם, שפשוטו של מקרא הוא, שהקב"ה שפדה את אברהם אמר ליעקב, ודרשו שעומק הדברים הוא, יעקב אשר פדה את אברהם, דהיינו שיעקב פדה את אברהם, כלומר שתכלית ושלימות הענין שהתחיל באברהם בא לשלימותו אצל יעקב, וזהו אשר פדה את אברהם, כי אצל אברהם היה עדיין צריך בירור, כי עדיין יצא ממנו ישמעאל, ואצלו היה הבחינה של העבודה, והוא היה זה שהקריב עצמו ומסר נפשו לכב' ית', אבל המטרה היתה הדרגה של יעקב, כלומר הבחינה של ישראל, של להיות בעצם, וע"י נתגלה למפרע שגם אצל אברהם היתה זו המטרה.

כי נגע בכף ירך יעקב

ואפשר להסביר הענין שנגע בגיד הנשה, וגם סיבת איסור אכילת הגיד לעם ישראל, שכידוע מה שמובא בחז"ל (זוהר ח"א ע"ט), שרמ"ח מצוות עשה הם כנגד רמ"ח האברים, ושס"ה מצוות לא תעשה הם כנגד הגידים, ומובא שסיבת הדברים הוא, שהאברים הם אלו שרק מוצאים לפועל את המעשים, אמנם השורש שלהם הוא הרצון ופנמיות הנטיות והרצונות של האדם, והגידים שבהם שוכן הדם הם החלק הפנימי, שמביאים את הרצון לידי האברים, ולכן המצוות עשה שהם הפעולות שעושה האדם למעשה הם נגד האברים, אבל מצוות לא תעשה דהיינו כשמונע עצמו מלעשות דברים האסורים, הרי שזה מראה על עצמותו של האדם, שמוותר על רצונו העצמי וגובר על תאוותיו ושאיפותיו למענו ית', ובזה הוא נמצא כל העת בדרגה קדושה אף בעת שאינו עושה שום עשיה, היוצא מזה שהמניעה מעשיית העבירות, הוא בא ממקום יותר פנימי ומראה יותר על עצם האדם, שקיום המצוות היא רק בעת עשייתם, אבל באי עשיית העבירות וההתגברות על הרצון וביטול הרצון לרצונו ית', בזה נהיה האדם קדוש בעצם, דהיינו שהאדם בעצמו חי כל העת בבטול גמור אליו ית', וחי כל העת בהקרבה ממש, שעצם החיים שלו הוא למעשה לא החיים של עצמו, אלא חיים של כב' ית', ונמצא שחי בעולם הזה בבחינת שמים, והרי הוא כמלאך המהלך בעולם, ועוד יותר ממלאך, כי מלאך לא נשתנה ממהותו ולא ביטל את עצמו, אבל האדם שנברא עם שאיפות ורצונות עצמיים, ומבטל את כל תאוותיו ורצונותיו אליו ית', הרי שזה נקרא שהאדם לבדו ביטל את עצמו, ומרצונו הקריב א"ע אליו, וזה נקרא שהאדם נהיה איש האלוקים, (פשוט הוא שכשעושה המצוות עם ההרגשה הנכונה, וכל מחשבתו ומציאותו ונמצא בדרגה נעלית אשר נמצא כל מהותו בעשיית המצוה, בודאי שאז גם מהותו בדרגה גבוהה ונעלית), וי"ל שלכן נגע המלאך בגיד הנשה שהוא אחד מהגידים שמבטאים את הפנמיות והרצון, ולכן נגע בגיד הנשה שעליו נשען כל האדם, ושרו של עשיו נלחם בזה שיעקב הוא בעצם קדוש, וזה מה שהפריע לו, ע"כ כשראה שאין יכול לו אז נתן לו את השם ישראל, שמשמעותו הוא שהוא מציאות של קדושה, ולא רק בבחינה של יעקב שהוא הבחינה של העבודה והעשיה, וזה יכול להיות עומק הפשט בילקוט שהבאנו לעיל, שהמלאך אמר להקב"ה, אני הוא כהניך, וע"ז אמר לו הקב"ה אתה כהני ברקיע והוא כהני למטה, דהיינו שיעקב הוא בדרגה של כהן ה' למטה בבריאה והוא קדוש בעצם, בזה שחי למטה עם הנטיות הגשמיות, וגם שם הוא חי תמיד עם השי"ת, ולכן קרא למלאך רפאל לרפאותו, כלומר שהסכים לדבר הזה שאף הגידים שמורה על הפנמיות והרצון והמציאות גופא, הוא ג"כ קדוש.

ולכן נצטוו ישראל לא לאכול את גיד הנשה, שבו מצויין הענין של ההוויה בעצם, כלומר ע"י מניעת עצמנו מעשיית דברים נגד רצונו ית', כי עדיין לא הגיעו לשלימות הענין שלא צריכים בכלל להלחם עם היצר ועם השאיפות והתאוות הגשמיים, וכל הזמן צריך להתגבר, אמנם בכל

עת ובכל רגע שמונע ומתגבר על עצמו נעשים קדושים בעצם, ובזה נמצאים כל החיים בקדושה עלאיית ובדרגות נשגבות וקדושות, וכל החיים הם במציאות של קדושים, ולכן מובא בשדי חמד דעות באחרונים שלעתיד לבוא יחזור להיות מותר גיד הנשה באכילה, משום שאז נגיע לשלימות הענין, שכל מציאותינו ואף שאיפתינו יהיה לעשות רצון הבורא, וגם הנטיות העצמית יהיו קדוש לה'.

ויש להוסיף ולומר, מה שהבאנו לעיל מאמר הגמ' בחולין, שבהתאבקות של יעקב עם המלאך העלו אבק מרגלותם עד כסא הכבוד, וביארנו שכסא הכבוד פירושו שנמצאים אצלו ית' בבחינת כסא, דהיינו שחיים כאן בעולם אתו ית', והשפת אמת מביא ע"ז את מאמר החז"ל, גדולה תשובה שמגיע עד כסא הכבוד, ששם בשורש נשמת אדם שהוא יעקב (כנראה שכוונתו על מה שהבאנו את הגמ' בחולין שהמלאכים ראו דמות יעקב חקוקה בכסא הכבוד ובדמות האדם שם, שאז הגיע בחינת האדם לשלימותו,) ושם אין פגם ומשם שורש התשובה, ולכן אחר המלחמה הזו זכה לשם ישראל.

והענין הוא, שענין התשובה נובע מזה שאנו נמצאים אצלו ית', כי ענין התשובה נתגלה בעת שהקב"ה גילה למשה רבינו י"ג המידות, וענין הי"ג מידות הוא, שבעת שחטאו בעגל אבדו הדרגה של עם ה', שנהיה ביציאת מצרים, והיו צריכים לאבד ח"ו את זכות קיומם כעם ה', ואז אמר לו הקב"ה אף שנגמר הזכות מ"מ אני מגלה לך הי"ג מידות, ובזה נמשך הקשר להשי"ת.

ועומק הענין הוא, כמו שאומר רש"י בפר' כי תשא על הפסוק ויאמר אני אעביר כל טובי על פניך וכו', וז"ל: הזכרת לי זכות אבות, כסבור אתה שאם תמה זכות אבות אין עוד תקוה, אני אעביר כל מידת טובי לפניך וכו', ללמדך סדר בקשת רחמים אף אם תכלה זכות אבות, וכסדר שאתה רואה אותי מעוטף וקורא י"ג מידות, הוי מלמד את ישראל לעשות כן, וע"י שיזכירו לפני רחום וחנון יהיו נענים כי רחמי לא כלים, ואח"כ אומר ורחמתי, עד כאן לא הבטיחו אלא עתים אענה ועתים לא אענה, אבל בשעת מעשה אמר לו הנה אנכי כרת ברית, הבטיחו שאינן חוזרות ריקם עכ"ל.

עומק הדבר הוא, שהתשובה נובעת מזה שעם ישראל הם חלק בלתי נפרד ממנו ית', והיכולת לחזור בתשובה נובע מזה שהקב"ה רוצה בהם, וענין י"ג מידות הוא משום שהוא ומידותיו חד הם, ולכן אע"פ שממידת הדין לא מגיע להם, אלא משום שהם במציאות אחד, והוא רוצה, והרצון הוא בעצם ללא סיבה חיצונית, כמו להבדיל באדם שמה שהוא עושה עדיין אינו מורה על עצמותו, שיכול להיות מצב שאינו קשור עם מעשיו, אולם האדם בעצמו הוא רצונו, כי יש לפעמים שאינו יכול אפי' להסביר למה הוא רוצה, והוא למעלה מטעם ודעת, ולכן הרצון נקרא הוא בעצמו, ומבואר בתניא שיש רצון חיצוני ויש רצון פנימי, שרצון חיצוני הוא שאף שהוא רוצה בדבר, אבל הרצון נובע מסיבה חיצונית, כדוגמת אדם שעובד לפרנסתו, אם כי הוא רוצה בעבודתו, אבל הרצון הוא לא משום שרוצה בעצם העבודה, רק שרוצה את התוצאה דהיינו את הממון לכן הוא עובד, ורצון פנימי נקרא מה שהוא רוצה באמת.

ולכן התשובה נובעת מזה שרצונו הפנימית של הקב"ה הוא ישראל, כמו שאיתא ישראל עלו במחשבה תחילה, דהיינו שכל מטרת בריאת העולם הוא בשביל שרצונו בישראל, שבהם יראו את כב', ולכן עלו במחשבה תחילה, כמו להבדיל אדם שבונה בנין, אף שרואים שעמל בכל מהלך הבנין, אבל מטרת הבנין היא מחשבתו הראשונה שלמענו בנה אותו, כן הוא הדבר, שהקב"ה ברא את עולמו, ופנמיות רצונו הם ישראל, וזה פירושו של הי"ג מידות, כמו להבדיל באדם, שהמידות הם האדם בעצמו, ועאכו"כ אצלו ית' שהוא ומידותיו חד, שזה עצמותו.

היוצא מזה שענין התשובה בא מצד הקב"ה מצד רצונו, וזה יכול להיות הפירוש במדרש שהבאנו, שהאבק הגיע עד כסא הכבוד, ושם אנו נמצאים אתו, ודמותינו חקוקה בכסא הכבוד ועם ישראל עם קוב"ה חד, ובזה נצח את שרו של עשיו, שראה שאין מצב שנהיה נפרדים מאתו, ולכן קבל אז השם ישראל.

ויקרא לו אל אלוקי ישראל

ויצב שם מזבח ויקרא לו אל אלוקי ישראל (ל"ג כ'), ומסביר רש"י שקרא שם המזבח על שם הנס וכו', ורבותינו דרשוהו (מגילה יח.) שהקדוש ברוך הוא קראו ליעקב "אל", והמנחת יעקב מפרש, שפירושו הוא שהקב"ה אל בעליונים ויעקב בתחתונים, ר"ל שכיון שהשכינה שרויה בשבילו על הארץ, א"כ הוא דומה כאילו הוא בעצמו אל, ונראה ביאור הדברים, שפירושו של שכינה הוא שהקב"ה שורה על הארץ, וכשרואים אותו כאן נקראת שכינה, ומשום שביעקב רואים את שכינתו כמבואר לעיל, נמצא שיעקב הוא בחינת אל, ועומק הדבר נראה, שהרי ביארנו שיעקב הוריד את כב' ית' כאן בעולם, ובו רואים את מציאותו, כמובא לעיל שדמותו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד, וסוד הענין הוא שקוב"ה וישראל חד הם, וכשרואים את יעקב רואים את השכינה, שהוא הגיע למדריגה שלא רק שהקב"ה נמצא למעלה ועובדים אותו בארץ, אלא שמציאותו בעולם הזה כמו שהוא למעלה, והמדריגה הזו נהיה אחר שנקרא בשם ישראל, שמורה על מציאותו הנעלית שהוא בעצם קדוש.

ונראה לבאר ג"כ, שהקב"ה קראו אל בעת שכבר הגיע לארץ, ורואים ג"כ שהקב"ה אמר לו לא יקרא עוד שמך יעקב כי אם ישראל יהיה שמך, רק בעת שבא לארץ ולא בעת שהמלאך נתן לו השם ישראל, והנראה לומר, כי המלאך נתן לו את השם בעת שלא יכל לו, ואז הודה לו והסכים עם מצבו הנעלה, ומבחינתו יש לקרא לו ישראל אז, אבל בפועל קבל את השם רק בעת שהגיע לארץ, שאז הגיע לשלימות, כי עד שבא לארץ עדיין היה באמצע ההכנה ובניית המשפחה והעם ובאמצע המערכה, ואז היה עדיין בבחינת יעקב, שמורה על עבודה ועמל, וההשתדלות לקבל את הדרגה של הקדושה בעצם, ורק בעת שהגיע אל המנוחה ואל הנחלה, שאז התקיים הדבר שאמר בצאתו ללכת לחרן, ושבתי בשלום אל בית אבי, דהיינו שיראה שהתקיים בו הברכות, דהיינו

שיראה שהגיע למעלות הרמות של להיות אתו, והיה ה' לו לאלקים, ואכן אחרי שהגיע לארץ ויצב שם מזבח וקיים את נדרו שנדר בצאתו מבאר שבע, שאמר אז והאבן הזאת אשר שמתי מצבה יהיה בית אלוקים, ולאחר שנהיה אז בית אלוקים, והגיע לדרגה של בית, וכמו שבארנו בארוכה משמעותו של בית שהוא קרבה קבועה ותמידית, אז נתן לו הקב"ה את השם ישראל, שכפי שביארנו מסמל השם ישראל שהוא קדוש בעצם, ובארץ נהיה בדרגה של קראו אל וכפי שנתבאר.

הקב"ה מחוייב המציאות

ועתה נבוא להסביר הענין של מציאות הקב"ה בארץ, ולקרבו אל הלב, כמו שכתוב וידעת היום והשבות אל לבביך, שהתניא מפרשו, שלא די בידיעה גרידא, אלא צריך להגיע למצב של והשבות אל לבבך, דהיינו שהדברים יהיו מיושבים על הלב.

וכן כותב הסבא קדישא מקלם, (חכמה ומוסר ח"א עמ' קפז) וז"ל: מהידוע בחוש, כי הדברים אשר האדם מבין סיבת התחייבותם מהסיבה אל המסובב, והדברים אשר אין האדם יודע סיבת התחייבותם מהסיבה למסובב, הם ממש זה כנגד זה כמאין ליש, ואעידה לנו עד נאמן ע"ז מקרא מלא כפי מה שביאר מאור עינינו הגאון החסיד ר' משה חיים לוצאטו זצ"ל בספריו הנעימים ומתוקים מדבש, ואמר כי כל חכמת הקבלה מיוסדת על הפסוק והשבות אל לבבך, שהזהיר הכתוב שנשתדל שתהיה האמונה מיושבת בלבנו ע"י שנדע מהלך הנהגת ה' את עולמו, וגם טעמי המצוות, ומביא דוגמאות מספרי הרמח"ל, חוקר ומקבל, ודעת תבונות, ומאריך בצורך לדעת סדר ההשתלשלות, וככל שהדברים יותר מבוססים, יותר מקושרים לזה, עד שנהיה בבחינת והשבות אל לבבך, וכמו שאמר שהידיעה באופן מבוסס, והעדר הביסוס, הוא כהבדל בין אין ליש, ואם כי אין לנו עסק בנסתרות, מ"מ נבוא לבאר רק את שרשי הדברים וניגע רק בקצה ההר, כדי שהדברים יהיו יותר קרובים אילינו, ואידך זיל גמור.

ונבאר עתה בעזהי"ת את הענין שעוסקים בזה כאן בפרשיות אלו, ואשר דברנו רבות מהענין הזה, והוא הענין של מציאותו ית' בעולם הזה, ושהעולם אינו דבר נפרד מאתו ית'.

ראשית נביא כאן מה שכבר בארנו בפרשיות הקודמות, שאפשר לבוא לידי הכרה במציאותו של הבורא ית', ע"י זה שמתבוננים בבריאה, ורואים את שלימותה יופיה עושרה הודה וזיוה, ומיד עולה השאלה מי ברא אלה, כמו שכתוב אצל אברהם אבינו מי הוא בעל הבירה, שבר דעת מבין מעצמו שאי אפשר להיות נברא בלי בורא, ואי אפשר להיות יצירה בלי שמישהו יוצרו, ואז הביא את ההכרה לכל העולם ופרסם שמו בכל הברואים, ולכן איתא בגמ' עד שבא אברהם לא היה מי שקראו להשי"ת אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון, וזה ההכרה הבסיסית שמתחייבת מהתבוננות בבריאה, וההשגה הזו נקרא בשם יחודא תתאה, דהיינו שמגיעים למציאות יחודו

מלמטה, ע"י שמשיגים שהוא הבורא היחיד שברא כל המציאות, ופירושו גם שהוא הבורא היחיד.

ואחרי שמגיעים להשגה שהוא הבורא, וכשמתבוננים בהתבוננות יותר מעמיקה, מגיעים להשגה שהוא בעצם הכל, וההשגה הזו נקראת בשם יחודא עילאה, דהיינו שהוא יחיד והוא המציאות היחידה שנמצא.

כי כשנתבונן בהתבוננות כנה ואמיתית נראה שכל העולם שאנו רואים, וכל מה שאנו מכירים ויודעים, הם דברים שהם אפשרות המציאות, כלומר שאין הם מחוייבים להיות, כי כל הבריאה על כל חפציה, הברואים, החיות, הצמחים, הדוממים, צבאות השמים הכל ממש, או שלא היו תמיד, או שאינם נמצאים בכל מקום, והדבר הזה מביא להבנה, שאם הם נמצאים בהכרח שיש סיבה למציאותם, ובהכרח שאין הם בעצמם הסיבה למציאותם, כי אם הם בעצמם הסיבה למציאותם, למה לא היו תמיד, ולמה יש אפשרות שאינם נמצאים, ניקח לדוגמה החפצים שאנו חיים אתם, השולחן הכסא וכל הדברים שמשמשים את האדם, אנו רואים שאינם מחוייבים להיות, כי עד שנוצרו הם לא היו, ואם לא היה מי שייצרם הם לא היו, ואף השמש הירח הכוכבים וכל צבאות השמים, אין הם נמצאים בכל מקום, ויש מקומות בבריאה שאינם שם, הדבר הזה מביא אותנו להחלטה מוכרחת ומחייבת, שיש סיבה למציאותם, ובע"כ שיש מי שבראם, ומשום שרצונו היה שייבראו לכן בראם, והוא הסיבה להוויתם.

ונשאלת השאלה, מי ברא את יוצרם, ומה הסיבה להמצאו, ובע"כ שיש סיבה למציאותו הוא, עד שנגיע לממציא הראשון, ונבא לידי הוכחה מוכרחת שאין להרהר אחריה, כי הממציא ה"ה הבורא ב"ה הוא מחוייב המציאות מצד עצמו, והוא בעצמו הסיבה והמסובב, וסיבת מציאותו הוא מעצמו, לא מצד שיש סיבה אחרת שבגללו הוא קיים, ולכך נקרא "מחוייב המציאות", שהוא מציאות מחוייבת מעצמו ללא צורך לסיבה אחרת, ולכן הוא סיבת כל הסיבות ועילת כל העילות, והדבר הזה מובא הרבה בספרים הקדושים, בפרט בספרי החסידות, כספרי התניא ובספרי ר' צדוק וכדו', ובספרי המהר"ל.

ומוכרח ג"כ שלא יכול להיות מקום שאינו נמצא שם, כי אם אפשר להיות מקום שאיננו נמצא, כבר אינו נקרא מחוייב המציאות, וזה הפירוש של קדוש, שהפירוש של קדוש הוא מובדל, דהיינו שהמושג מחוייב המציאות הוא דבר נפלא ונפרד מבינתינו, כי אנו כנבראים מוגבלים אין אנו יכולים אפי' להשיג משמעות הדבר, ואי אפשר להשיגו בשו"א, ולפי זה יוצא שגם הבריאה היא מציאותו ית', וזה שרואים בריאה שכביכול נפרד ממנו, הענין הזה נתבאר בספרי האר"י הקדוש וחכמי הקבלה, וזה תהליך הצמצום שצמצם עצמו, וענין העשר ספירות שמקורו בפתח אליהו, ובזוהר הקדוש, ואין כאן המקום להאריך בדבר, והדבר צריך לימוד עמוק ועיסוק גדול, ותורה שלימה, אבל העיקר שנדע שורש הדבר וההכרח לזה.

דמותו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד

והענין הראשון התחיל אצל אברהם שהכיר את בוראו מתוך הבריאה, ואף הביאו להכרה בעולם, והוריד את ההשגה הזו למטה, וחי את חייו בקדושה עלאית ומסר נפשו למענו, ומכיוון שרצונו ית' היה שיראו אותו כאן בעולם, בבחינת של אין עוד מלבדו כלל, והוא כאן למטה באותו מידה שהוא למעלה, לכן לקח אותו וזרעו אחריו, והמטרה היה שיהיה עם שיחיו עם המציאות האמיתית, ושבהם יראו את מציאותו כאן בעולם.

ואצל יעקב נשלם הענין בשלימותו, שראו בו את כב' ית', ולכן יעקב נקרא רגל במרכבה ודמותו חקוקה בכסא הכבוד, וזה עומק הפשט של ויקרא לו אל, שהקב"ה קרא ליעקב אל, וכמו שהבאנו לעיל שכיון שהשכינה שרויה בשבילו על הארץ, א"כ הוא כאילו בעצמו אל, כי הגיע לדרגה שהכל הוא מציאותו ית', והוא והאל ית' חד הם.

והרמב"ן כותב דבר נשגב ונורא וז"ל: ויש בענין הזה סוד גדול, ומביא מדרש שאיתא שם שאמר לו הקב"ה, אתה אלוה בעליונים ואני אלוה בתחתונים, (הפוך מהלשון שהבאנו לעיל), ירמזו למה שהם אומרים תמיד שאיקונין של יעקב חקוקה בכסא הכבוד, ירמוז שהשכינה שורה בארץ ישראל, המדרש הזה אומר דרשני, שלפיו הקב"ה אמר לו שהוא יעקב הוא אלוה בעליונים והקב"ה הוא בתחתונים, והדבר צריך ביאור.

ויש אולי לומר, שכתוב כאן עומק נורא, שאחרי שמגיעים לידיעת האמת שהכל הוא מציאותו ית', אז רואים בבריאה עצמו את מציאותו, דהיינו שלא רק שרואים בריאה ואחרי ההתבוננות משיגים שאין עוד מלבדו, אלא שכל המציאות הוא מציאות של כבודו ית', וזה הפירוש שהקב"ה הוא אלוה בתחתונים, שעל ידי יעקב נמצא האלוה בתחתונים, ובו רואים את האלוה, שאין הוא מציאות נפרדת, שכשרואים את יעקב רואים האלוה, דהיינו שמגיעים לדרגה שהוא בתחתונים כמו בעליונים, ויותר מזה, כי כשמשיגים שאין מציאות בלעדיו, והכל ממש הוא אלקות, אז דווקא בתחתונים רואים שלימות מציאותו, כי כשרואים אלקותו רק בעליונים ולא בתחתונים, אז עדיין לא השגנו את האלוק האמיתי, כי האלוק באמת נמצא בכל מקום, ואתה הוא אלוה בעליונים, פירוש, שהמלאכים אינם משיגים את שלימות מציאותו, ורואים רק כבודו למעלה לכן אינם בדרגת ישראל, וחסר להם שלימות ההשגה של השי"ת, ורק משום שדמותו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד, בזה רואים את כב' בשלימות, וזה הפירוש אתה האלוה בעליונים, שרק דרכך רואים העליונים שלימות מציאותו ית'.

וזה הפירוש בגמ' בחולין (דף צ"א.) שהמלאכים אינם יכולים לומר קדושה רק אחרי שישראל אומרים קדושה, שהשירה שלהם עדיין אינה אמירת קדושה בשלימותו, שחסר בשלימות המושג של קדוש, ורק אחרי שישראל אומרים שירה, אז קיבל הקדושה משמעותו האמיתית והשלימה,

דהיינו שהוא המציאות היחידה בכל מקום, ואין מציאות אחרת בלעדיו בשום מקום, וזה הפירוש של קדוש, שהוא קדוש דהיינו מובדל במשמעותו השלימה, שהוא מציאות מחוייבת, ואין מציאות אחרת בשום מקום, וזה נקרא שאתה הוא אלוה בעליונים, שכשרואים את יעקב בכסא הכבוד, וכמו שאמרנו שהכסא מורה על העולם, ורואים את דמותו של יעקב שם דהיינו שבו רואים את כב' בשלימות, אז משיגים העליונים את האלוה בשלימות, וזה הפירוש במה שאמרו חז"ל עתידין המלאכים לומר קדוש על ישראל, שלעתיד שיגיע העולם לשלימותה, אז יראו כולם את כב' כאן בעולם, שבהם יראו קדושתו האמיתית.

ולכן איתא בגמ' שהבאנו לעיל על הפסוק ויחן את פני העיר, שקבע יעקב תחומין, ששמר שבת, כי הענין הזה מגיעים אליו בשבת קודש, וכפי שהבאנו לעיל שבשבת נמצאים בבחינת ישראל, בדרגה של קדושה בעצם, שרואים בעם ישראל מציאותו ית', ולכן כשבא למנוחתו בארץ ישראל, שאז הגיע לשלימותו, אחרי שעבר את כל המהלכים והמערכות וכשהגיע לשלימות המטרה, אז קנה שביתה ע"י שרכש את מקומו וקבע אותו לקביעות עולם, וכמו שאומר ר' צדוק ענין חניית המקום, מקדושת מחנה ישראל, והוא מפני שכבר נקבע בו קדושת ישראל לעולמי עד, וכפי שהבאנו לעיל מאמר חז"ל על הפסוק יעקב שפדה את אברהם, שעל ידו נתברר למפרע קדושת אברהם שזה היה תכלית מטרתו.

ויבן לו בית

וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה, ויעקב נסע סכתה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות, הנה יעקב היה הראשון שכתוב שבנה בארץ בית, כי בית הוא כבר מקום קבוע, ולא רק כמקום לגור שם אלא כקביעות מקום, שבאברהם כתוב ויטע אהלו, ויאהל, דהיינו שאברהם היה מי שהלך בארץ ועשה שם מעשה כדי לרכוש את הארץ אבל יעקב בנה כבר בית.

והמעשה הזה עשה רק אחרי שנפרד עשיו ממנו, והוא כפי הנתבאר לעיל, שאחרי שיעקב קבל הברכות מאביו ונהיה זה שממשיך את ענינם של האבות, דהיינו להביא את כבודו ית' לעולם, ושלימות הדבר הוא שחיים אתו בארץ גשמית, וביארנו שזה היתה הסיבה שיצא מחרן, בכדי להפרד מעשו וללכת בדרך נפרדת של מציאות עם השי"ת, ועתה נהיה שלימותו של הדבר, שכבר חזר מחרן עם משפחתו, ולכן אחרי שעשיו נשק לו, ואמר לו יהי לך אשר לך, ודרשו חז"ל שכאן הודה לו על הברכות, ולכן בנה עתה את ביתו בארץ, וכאמור שכאן קבל הענין משמעות של ארץ וקביעות מקום לגור ולחיות אתו ית'.

וכן איתא בזוה"ק, שכתיב וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה, וכתיב ויעקב נסע סכותה, אלא כל חד אתפרש לסטרא דיליה, דהיינו שכאן נפרדה דרכם לגמרי וכל אחד הלך לדרכו, וכאן נהיה שלימות הענין של לחיות בארץ עם השי"ת.

ויש לומר שלכן שלח את עשיו ממנו, ורק אחר כך נסע לארץ ישראל, שהרי נתבאר שענינו של הארץ הוא שחיים אתו ית' בעולם בארץ גשמית, ועשו לא הכיר בדבר הזה, ולכן לא היה יכול לבא אתו לארץ, אבל לעתיד לבא יכירו כל העולם שה' אחד, ואז יהיה שם ה' בעולם בשלימותו, ולכן דרשו חז"ל על הפסוק עד אשר אבא אל אדני שעירה, שבימות המשיח ילך אליו, ככתוב ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו ואז והיתה לה' המלוכה, כלומר שהיושבים בהר ציון שהם עם ישראל שהם שייכים להר ציון דהיינו לארץ ה' שהם חיים כאן בארץ גשמית אתו ית', והם יעלו אז אל הר עשיו ואז כולם יכירו שמציאותו ית' בכל העולם, ולכן אז יהיה ה' למלך על כל הארץ, וגם בהר עשיו, כי כל העולם יהיה עולמו של הקב"ה כי כולם יכירו בהיותו אחד ושמו אחד.

כן כתוב ויקן את חלקת השדה אשר נטה שם אהלו וכו', ואיתא במדרש שזה אחד מג' המקומות שקנו אותם בכסף, מערת המכפלה, ובית המקדש ומקום קברותו של יוסף, דהיינו המקום הזה שקנה יעקב במאה קשיטה, ומבאר רבינו הבן מלך שקנית מערת המכפלה היתה אצל אברהם ראשון האבות שרכש מקום אחוזה בארץ ועשה אותו ע"י קניית מקום קבורה, כי מקום הקבורה היא שלימותו של אחיזה בארץ כי מקום מגורים בחיים עדיין אינו מורה שהארץ שייכת לו כי אפשר לגור גם בשאר מקומות, אבל מקום קבורה מציין היות המקום שייכת אל האדם.

ומקום המקדש פשוט הוא שבזה נהיה הארץ ארץ ה', ומקום השראת השכינה שייכת לישראל, וכאן אצל יעקב שהוא היה זה שאצלו התחילה ישיבת הארץ למעשה, ולכן קנה אותו שיהיה שלו, ומבאר רבינו שזה שקנה מקום קבורת יוסף פירושו הוא שקנין הארץ לא היתה רק בשביל האבות לבד אלא שנעשה ענינם של העם, שגם הבנים קבורים שם.

ויש לבאר למה קרא למקום סוכות ע"ש הסוכת שעשה למקנהו ולא קרא אותה ע"ש הבית, ונראה לומר שבית אינה משקפת היות המקום שלו, כי כל אחד יכול לבנות בית ובזה עדיין לא מתבטא בשלימות את דבר היות המקום שלו, אלא כשעושה מקום גם למקנהו, הרי זה מורה על בעלותו על המקום.[1]

[1] ונראה לומר בעומק הדבר, שבעומק כתוב כאן ענינו של חג הסוכות, כדאיתא במדרש, שכידוע חג הסוכות מבטא את היותינו יושבים בצילא דמהימנותא, דהיינו שהקב"ה משגיח עלינו ונמצא אתנו ואנו שורים במחיצתו, ואנו דבוקים בו תמיד, וזה גם עומק ענינו של ארץ ישראל, דהיינו שחיים את החיים הגשמיים אתו ית', שזה עומק ענינו של סוכות, שבפשטות הכתוב הנו חג על האסיף, וזה שאנו שמחים בו פירושו שאף הדברים הגשמיים הוא ממנו, וזה הוא שלימותו של החיים הטבעים אתו ית', ולכן חג הסוכות הינו שלימותו של הדביקות אתו, ולכן קרא המקום סכות שכאן התחיל לחיות אתו ית', וכן איתא במדרש שכל אותן הידשים שעשה בבית אל וכמי גירסת הרמב"ו בסוכות לא נמנע מלנסך, כתוב כאן שאכן עשה בפועל ענינו של חג הסוכות וענין של ניסוך המים הוא שבסוכות אנו חוגגים את הענין שכל מציאותנו הי כבודו ית' וזה מתבטא בניסוך המין שזה קיומו הבסיסי של אדם ובסוכות מגיעים לדרגה הזו שהכל הוא ממנו ית' וכל קיומינו הוא ממנו ואנו חוסים בצילו, ואנו מציאות של קדושה, ולכן עשה את זה מיד בבואו לארץ כלומר שכבר התחיל לחיות עם הענין הזה.

ואיתא בזוה"ק ויבא יעקב שלם, שלם מאבהן ושלם מבנוי, דהיינו שיעקב היה השלימות של ענינם של האבות דהיינו שהשלים הענין של הבאת כבודו בעולם, כפי שנתבאר שאצלו היה הענין כבר בצורה של קביעות, וזה פירוש שהיה שלם מאבהן דהיינו מהאבות, וגם היה שלם מבנוי, כלומר שבזה שהיה לו בנים כלומר שהקים משפחה שחיים אתו ית', בזה השלים את הענין של החיים אתו ית' כאן בעולם, פירוש הדבר שעל ידי בניו נעשה ענין של כבודו בעולם לא רק כענין של יחידים אלא כמשפחה ועם.

ולכן אחר הקניה של המקום ובנית הבית כתוב ויקרא לו אל אלקי ישראל, שהפשט הפשוט הוא שיעקב קרא למזבח אל אלקי ישראל, שפרושו הוא שקא לארץ ארץ ה', והבאנו את החז"ל שהקב"ה קרא ליעקב קל, וכבר נתבאר לעיל ענינו שיעקב נעשה בבחינת קל שהוא הביא את כבודו לעולם ורואים בו את כבודו ית', והענין הזה נעשה עתה ע"י זה שבנה בית ועשה סוכות וקנה את מקומו, בזה נעשה הדבר כקביעות וכחיים אתו, ולכן קרא לו עכשיו השם "קל".

ועכשיו נעשה הענין של דמותו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד, שנתבאר שהוא משום שיעקב הוא הכסא דהיינו שרואים בכסא כלומר בארץ את כבוד ה'.

ויחן את פני העיר

ויבא יעקב שלם עיר שכם, ויחן את פני העיר, פשוטו של דברים הוא, שמיד שנכנס לארץ חנה שם והוא התחלת הישיבה בארץ, וחז"ל דרשו (בשאלתות) שערב שבת היה, ודרשו ג"כ (פסיקתא בראשית פ' י"א) שקבע עירובי תחומין, והמשך חכמה אומר שלכן עשה עירוב תחומין בכדי שיוכל ליכנס לעיר בשבת, עכ"פ רואים מכאן שהיה לו ענין בזה שיכנס לארץ דוקא בשבת, ורבינו הבן מלך מבאר את הענין שזה ענינו של השבת שמורה על הקשר של ישראל עם הקב"ה שנעשים אחד אתו והוא אות בינו ובינינו שאני ה' מקדישכם, לכן היתה הכניסה לארץ דוקא בשבת שזה הוא שלימותו של ענין הארץ שחיים אתו במקומו.

כן הביא כמה דברים יסודיים שהיו בשבת, שמתן תורה היתה בשבת, וכן כבוש יריחו היה בשבת, וכן הביא מהחתם סופר ומהרה"ק מאזביצא שחלום יעקב גם היה בשבת, שהוא היום שמציין את היותם אחד אתו.

ויש לומר בעומק הדבר, שהרי נתבאר בארוכה בפר' בראשית שענינו של השבת הוא לא רק בזה שהקב"ה שיתף אותנו ביומו, ובזה רואים שאנו אחד אתו שיש לנו שייכות ליומו ולשמחתו, אלא שהענין הוא יותר עמוק ונשגב וכפי שנבאר.

שהרי מטרת בריאת העולם הוא שיראו את כבודו בעולם, וכאמרם (במדרש תנחומא) שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים, כי הרי אתה הוא קודם שנברא העולם ואתה הוא משנברא

העולם, דהיינו שאצל הקב"ה לא נעשה שום שינוי בזה שברא העולם, ואם אנו רואים שברא עולם, הכוונה בזה הוא שרצה לברוא עולם שתהא נראית כדבר נפרד ממנו ושם יראו אותו, ואז יגיע הענין למטרתו דהיינו שאף במקום שלא נראה כבודו גם שם רואים אותו.

ובשבת קודש בא הדבר הזה למטרתו, כפי שנתבאר שבששת ימי המעשה עסק הקב"ה בענין שזה חוץ מעצמותו, דהיינו שעסק בזה שיראו דבר שהוא חוץ ממנו, וביום השבת חזר לעצמותו, כלומר שנהיה מטרת רצונו ולא היה צריך כבר להתעסק עם דבר שהוא חיצוני ממנו, וכביכול חזר לעצמותו, כלומר שיום השבת הוא יומו שהקב"ה חזר כביכול אל עצמות קדושתו, כמו שאומרים (בתפילת שחרית של שבת) וביום השביעי נתעלה וישב על כסא כבודו, דהיינו שהתיישב על כסא כבודו, וכפי שהבאנו מהתניא שאומר שהוא כמי שמדבר עם הזולת ואז בעת דבורו עוסק הוא בחצניות מציאותו, וכשמסיים לדבר חוזר אל עצמו, וביום השבת חזר לעצמו, אבל לא חזר כמלפני הבריאה, אלא שכאן נתהוה מטרתו שאף בדבר שנראה כדבר נפרד רואים אותו ג"כ.

היוצא מזה שענין השבת הוא בעצם הבריאה, כלומר שבשבת נעשה הבריאה בצורה כזו שרואים את מציאותו בתוך הבריאה, ויותר מזה שבשבת מביאה עצם הבריאה את כבודו ית' לעולם.

ובזה מובן דרשת חז"ל שיעקב אבינו נכנס בארץ לקראת שבת, דהיינו שבכניסתו לארץ נהיה ענינו של השבת, שענינם אחד הוא ובעצם כניסתו נהיה ענינו של הארץ שהוא שחיים בארץ גשמית אתו ית' וזה ענינו של השבת, שעצם הבריאה אומרת קדושת השי"ת, וזה נהיה דוקא בזה שקנה מכספו את חלקת הארץ, שבזה נהיה הדבר הזה בשלימותו, דהיינו שאף הדבר שקנה בעצמו הוא ג"כ של השי"ת.

סכום הדברים, ששלשת הענינים דהיינו ענין הארץ וענין השבת וענינו של סוכות ענין אחד הם שכלן נהיה בעת שנכנס לארץ, כנתבאר לעיל שגם ענינו של סוכות הוא שחיים אתו אף בדבר שעושים בעצמם דהיינו הזריעה והחרישה שעל ידם יש את השפע, וכשאוספים אותו הביתה אומרים שכל זה הוא מאתו ית', וזה ענינו של הארץ, וזה ענינו של השבת כמדובר.

ובזה אפשר לבאר את מה שהבאנו מהמשך חכמה שתקן עירובין בכדי שיוכל ליכנס לארץ, ונשאלת השאלה למה לא היה יכול ליכנס קצת לפני כן דהיינו בערב שבת, אלא שלפי הנתבאר מבואר הדבר, שרצה ליכנס בשבת ממש ולכן תקן עירובין.

ותצא דינה

ותצא דינה בת לאה, הנה כל הפרשה הזאת צריך ביאור לבאר ענינה, וכן יש לבאר מה שכתוב אחרי כן שאמר יעקב לבניו הסירו אלהי הנכר, וכי איזה אלהים היה להם והראשונים כבר עמדו על הדבר הזה.

ונראה לומר בעומק הענין, שהתורה כתבה פרשת לקיחתה של דינה, כי זה הוא משורשי ויסוד ענינו של הארץ, כי הרי נתקשו המפרשים האיך הרגו בני יעקב את כל העיר, והרמב"ם אומר שבעצם היו כל אנשי שכם מחוייבים מיתה שלא מיחו והיו מצווים על הדינים להושיב דיינים בכל עיר, והרמב"ן מקשה שא"כ היה יעקב צריך להמיתם.

והנראה לומר בזה, שכתוב כאן ענינו של הארץ, שבכניסת יעקב לארץ רצו לעשות את הארץ לארץ קדושה בעצם, כאשר כתוב כמה פעמים בתורה שלא יעשו כתועבות הגויים ולא תקיא הארץ אתכם, ומבאר הרמב"ן שם שהארץ היא ארץ קדושה בעצם והיא מוקיעה עושי תועבות, והענין הוא שהיות שהארץ היא ארץ שחיים בה אתו ית' באופן של חיים אף בחייהם הגשמיים, ולכן הארץ היא בעצם קדושה, וכאן כתוב בפרשה בתחילת ביאתם לארץ שהדבר חרה לבני יעקב שנבלה נעשתה בישראל, והוא מענינו של הארץ, ולכן אין הן ראויים לישב בארץ הזאת, כי הארץ מוקיעה עושי תועבה ולכן הרגו אותם.

ובזה יובן גם מה שכתוב אחר כן שאמר לו הקב"ה ליעקב, קום עלה בית אל ושב שם ועשה שם מזבח לאל הנראה אליך בברחך מפני עשו אחיך, דהיינו שאמר לו הקב"ה שצריך לקיים את נדרו, שהרי יתקיים הדבר שאכן נהיה ה' לו לאלקים והקים משפחה לכבודו, שפירוש הדבר הוא שהולך לחיות את חייו אתו ית', ולכן עתה בהגיעו לארץ ששם חיים אתו את חייהם הגשמיים עליו להקריב קרבנות באותו מקום אשר קראו בית, שנתבאר שענין בית הוא שנהיו קרובים אליו בעצם, (וי"ל שזה גם מרומז בפסוק שכתוב עלה בית אל, דהיינו אל המקום אשר קראת "בית אל" ועתה נעשה הבחינה הזו של בית).

ולכן כתוב מיד אח"כ הסירו את אלהי הנכר, ואומר האבן עזרא חלילה חלילה שישכב הנביא עם עובדות אלהי נכר, ומפרש בפר' וילך כי בארץ ישראל יש השראת השכינה ביותר, והנמצא בה צריך ליזהר ביותר מכל נדנוד של אמונה בשום כח וצורה מה שבחוץ לארץ אינו נחשב לחטא, פירוש דבריו שבארץ ישראל חיים אתו באופן ישיר בלי שום אמצעי, וכמו שכותב הרמב"ן כמה פעמים שכל ארץ יש לו את השר שלה, אבל ארץ ישראל מושגחת באופן ישיר מאת הקב"ה, וזה מה שאמר להם הסירו את אלהי הנכר, כלומר שעתה בבואכם לארץ הולכים אתם לחיות אתו ית' ולהיות דבקים בו בעצם, ולכן אין לפנות לשום גורם אמצעי, ולכן צוה להם לקבור אותם.

ואכן כתוב שטמן את אלהי הנכר ואת הנזמים תחת האלה אשר עם שכם, ויש לומר בדרך אפשר שכתוב שטמן אותם תחת האלה אשר עם שכם, היינו שקברם תחת העיר שכם, משום שענין הקבורה הוא אותה הענין של הריגת בני שכם, שנתבאר לעיל שהיה משום שבזה טהרו את הארץ להיותה ארץ קדושה בעצם, וכן ענין הסרת אלהי הנכר הוא מענין קדושת הארץ כמבואר.

והרמב"ן כותב שאלהי הנכר והנזמים ודברי הזהב לקחו אותם משכם, והיות והגויים בטלו אותם מותר מעיקר הדין, אבל יעקב צוה להסיר אותה לטהרת הקודש, שיהיו ראויים לעבוד את השם ולהקריב לפניו קרבן, פירוש דבריו שהוא משום קדושת הארץ.

ויקרא את שמו ישראל

ויאמר לו אלקים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא שמו ישראל, הנה ענינו של השם ישראל כבר נתבאר ענינו, שעומק הדבר הוא שיעקב הוא הבחינה של העבודה, וישראל הוא הבחינה של היותו קדוש בעצם והוא השם היוצר נעלה, וכבר עמדו בחז"ל (ברכות י"ג) ע"ז שבאברהם החליף לגמרי את שמו לשם אברהם וביעקב אף שגם אמר לו לא יקרא שמך יעקב כי אם ישראל, ומ"מ נשאר גם עם השם יעקב, שקראו גם אחר כך בשם יעקב.

ויש לומר בביאור הענין, שאפשר שבפשטותם של דברים הרי באברהם לא החליף את שמו לשם אחר לגמרי, אלא אמר לו שאת השם אברהם יקראו בהוספת אות ה' ולכן צריך לקרא לו בשם הנכון, אמנם ביעקב אמר לו שנתן לו עוד שם דהיינו השם ישראל, והאור החיים אומר שבהשם אברהם גם לא עקר לגמרי את השם הראשון שהרי יש בשם אבהם גם השם הקודם אברם.

ובעומק הדבר אפשר לומר, שבעצם יש שתי הענינים ביעקב, גם ענינו של יעקב וגם ענינו של ישראל, וכמו שבארנו שיעקב הוא הבחינה היותר פשוטה ומורה על ענין העבודה התמידית של ישראל שעובדים תמיד את ה', וכמו שבפשטות השם נקרא ע"ש שאחז בעקב עשיו דהיינו שרצה להיות הראשון ולחם ע"ז, ואכן זכה מכוחו לקבל הבכורה והברכות, והשם ישראל ניתן לו אחרי ששרו של עשו הודה לו על בכורתו ועל הברכות ואז נהיה בעצם קדוש שאינו צריך כבר לעבוד שנהיה כבר מציאות של קדושה.

אמנם המערכה הזו לא נגמרה ולא באה לשלימותו עד הגאולה השלימה שאז נהיה במצב של שלימות ונהיה מציאות של קדושה.

ובזה אפשר להסביר גם מה שבתחילה נתן לו שרו של עשו את השם, ורק אח"כ נתן לו הקב"ה את השם, וצריך לבאר למה היה צריך מקודם לקבל את השם משרו של עשיו.

והנראה בזה, כי הרי השם ישראל מורה על היותו קדוש בעצם, ולזה מגיעים בעת אשר נהיים בעצם החיים אתו ית', וכבר נתבאר שכל מטרתם של האבות הוא להביא את כבודו בעולם, ושלימות הדבר הוא כשכל העולם מכיר בזה, ולכן היה צריך מקודם לקבל את השם הזה שפירושו שהא קדוש בעצם כלומר שרואים בו את כבודו - ע"י אומות העולם, ולכן קבל את השם משרו של עשו, ורק אחר כן נתן לן הקב"ה את השם הזה, דהיינו שהקב"ה ראה שהוא זה שהביא את כבודו לעולם, וכן אומר הספורנו כי אם ישראל יהיה שמך שתשתרר על כל פליטי האומות (כי ישראל הוא לשון שררה) כאמרו וקרקר כל בני שת.

ויהיו בני יעקב שנים עשר

ויהי בשכון ישראל בארץ ההיא וילך ראובן וישכב את בלהה פילגש אביו וישמע ישראל, ויהיו בני יעקב שנים עשר.

הנה יש פסקא באמצע הפסוק ויש לבאר ענינו, והנראה בזה כי פסקא משמעותו שמתחיל ענין חדש, וכאן באמת מתחיל ענין חדש דהיינו שהתורה מנתה כאן את שמותם של כל השבטים ככתוב בני לאה בכור יעקב ראובן וכו', ומצד זה מה שכתוב בני יעקב שנים עשר הוא התחלת הענין הזה, אבל הוא גם סיומו של הפרשה הקודמת, שכתוב לידתו של בנימין ובו נהיו בני יעקב שנים עשר, וכמו שאומר הרשב"ם שעתה כשנולד בנימין היו שנים עשר, ועד שסיים כל ענין הפרשה לא היה רוצה להפסיקה, ומיד בסיום הפרשה כתבה ויהיו בני יעקב שנים עשר, ולכן שמה הפסקא באמצע הפסוק, ובזה יש במשמעות הדבר שני הדברים גם יחד, דהיינו בזה שכתוב באותו הפסוק הרי הוא כהמשך של הענין של מעלה, ובזה שיש פסקא לפניו הרי הוא כהתחלה של הענין הבא.

וחז"ל דרשו שפירושו של ויהיו בני יעקב שנים עשר הוא לומר שראובן לא חטא וכולם צדיקים, ומצד הדרש הזה ג"כ הסיבה שיש פסקא באמצע הפסוק לומר שהוא סיום של הענין הראשון, כלומר שכל שנים עשר בני יעקב כולם צדיקים.